

fot. Osiedle przy ul. ks. Niedzieli

08.

Bielszowice

Początki Bielszowic nie są znane. Osada istniała na tym terenie najprawdopodobniej już na przełomie XIII i XIV wieku. Nazwa miejscowości pochodzi od potoku Bielczy, obecnie zwanego Kochłówką (Potok Bielszowski) lub od bielienia płótna na łąkach nad potokiem.

Pierwsza udokumentowana wzmianka o dzielnicy pochodzi z 1472 roku i wymienia właściciela wsi Macieja Bielszowskiego Starszego. W ramach kolonizacji fryderycjańskiej na terenie Bielszowic powstały w 1774 r. kolonie: Kończyce i Pawłów Górny, a w 1777, Pawłów Dolny. W roku 1922 patronat nad Bielszo-

wicami przejął skarb odrodzonego państwa polskiego, a w 1951 roku przyłączono je do Nowego Bytomia, a osiem lat później weszły w skład miasta Ruda Śląska.

W 1805 roku na terenie dzielnicy wybudowano hutę cynku „Deutsche Hütte”, a w latach 1896-1904 kopalnię węgla kamiennego, która istnieje w tym miejscu do dzisiaj. U schyłku XIX wieku Bielszowice nie miały cech osady zwartej, stanowiły luźny zlepek małych osiedli i przysiółków, dla których wspólnym punktem była przynależność do jednej parafii.

Bielszowicki rajd

1. Domy Uchodźców

Spacer rozpoczynamy przy ciągnącym się po południowej stronie ulicy E. Kokota szeregu powtarzalnych domów mieszkalnych. To

kryte czterospadowym, uskokowym dachem z licznymi mansardami (osadzonymi w dachu oknami). Elewacje budynków zostały opracowane w tynku, ozdabiają je umieszczone na ścianach frontowych płaskorzeźby z wizerunkiem wędrowca oraz płytkie pilastry przeciągnięte pomiędzy oknami.

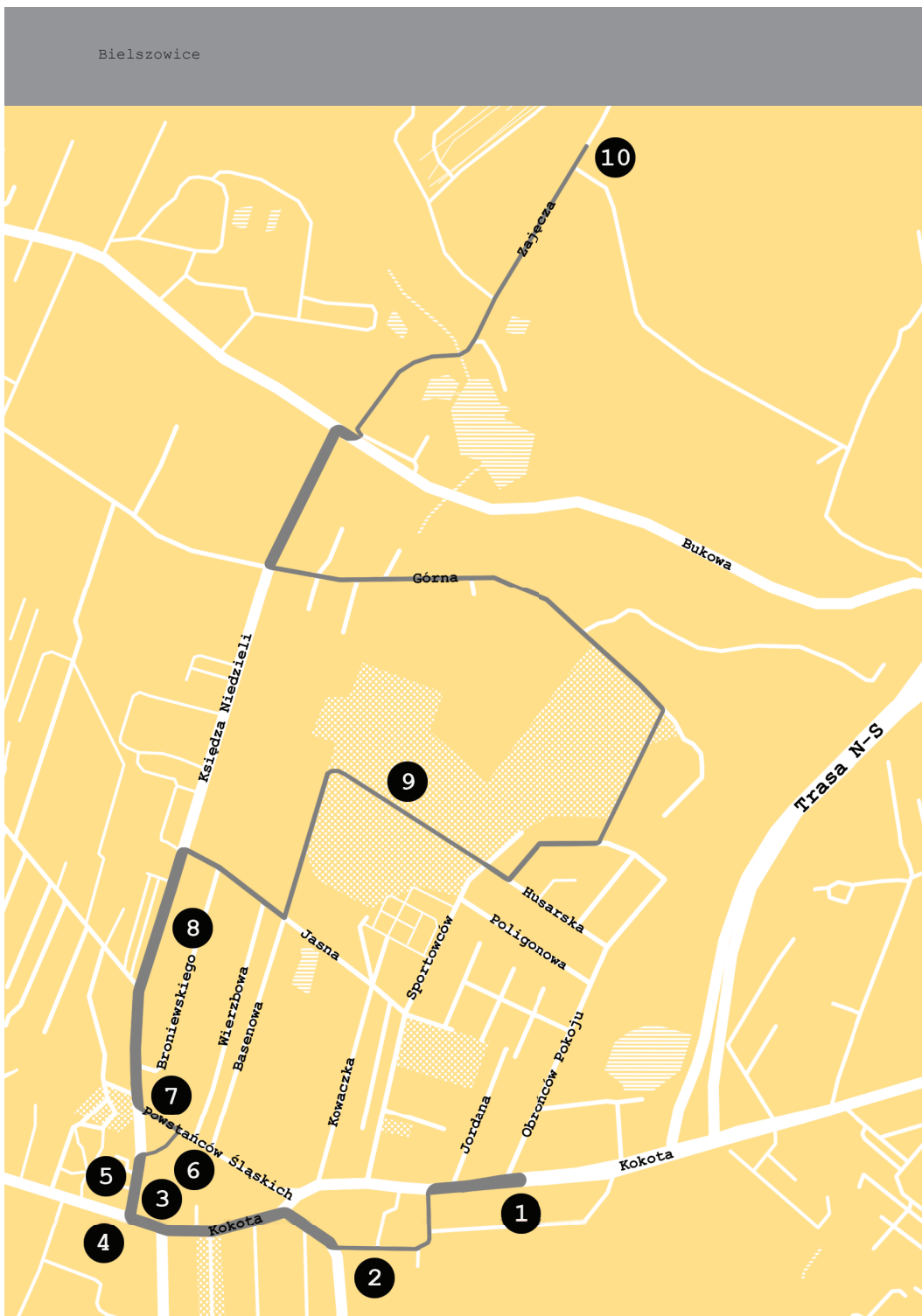
2. Ulica Bielszowicka

Po chwili marszu skręcamy w lewo w ulicę Bielszowicką. Pod numerem 114 znajduje się wybudowany w okresie międzywojennym dawny

tz. Domy Uchodźców. Na zespół składają się budynki zlokalizowane przy ul. Kokota 109 - 143 (numery nieparzyste) oraz przy ul. Równoległej 9 i PCK 2-6. Powstały po podziale Górnego Śląska z myślą o emigrujących z jego niemieckiej części powstańcach śląskich i polskich działaczach plebiscytowych. Domy wybudowano według jednego schematu - to dwukondygnacyjne obiekty przy-

gmach Rady Gminy. Siedzibę miała tutaj też miejscowa policja. Obiekt posiada efektowną, choć oszczędną dekorację, uzyskaną dzięki zastosowaniu pasów

schodkowo ułożonej cegły pomiędzy oknami i w partii wejścia głównego. Motyw ten był szczególnie popularny w śląskiej architekturze okresu międzywojennego zarówno po niemieckiej, jak i polskiej stronie granicy.

3. Ulica Kokota

Kierujemy się na zachód ulicą E. Kokota. Została tak nazwana na cześć Edmunda Kokota, działacza patriotycznego, członka Związku

Walki Zbrojnej, który za swoją antyniemiecką działalność został w 1942 roku stracony przez powieszenie. Po prawej stronie przy skrzyżowaniu z ulicą ks. J. Niedzieli widzimy narożną kamienicę położoną pod adresem Kokota 160. Wybudowano ją w 1893 roku w stylu eklektycznym. Wzrok przykuwa przede wszystkim narożny wykusz zwieńczony wieżyczką oraz wysoki dach z wbudowanymi okienkami - lukarnami. Warto zwrócić również uwagę na dekoracyjne opaski wokół okien. W sąsiednim budynku pod numerem 158 znajduje się bielszowicki oddział poczty.

4. Kopalnia „Bielszowice”

Po drugiej stronie ulicy znajduje się zabudowania Kopalni Węgla Kamiennego „Ruda” (wcześniej „Bielszowice”). Zakład ten został wybudowany w latach 1896-1904 przez skarb państwa pruskiego. Po uruchomieniu kopalnia posiadała pełną infrastrukturę oraz dwa działające szyby. Gdy w 1922 roku nastąpił podział Górnego Śląska, od kopalni odłączono szyby znajdujące się na terenie Niemiec. Reszta zakładu została przekazana w dzierżawę polsko-francuskiej spółce „Skarboferm”. Po wybu-

chu II wojny światowej kopalnia znów znalazła się pod jurysdykcją Niemiec i zmieniła nazwę na „Rheinbabenschächte”. W 1976 roku połączono kopalnię „Bielszowi-

ce” z kopalnią „Zabrze” w jedno przedsiębiorstwo o nazwie „Zabrze”. Takie obrót spraw nie podobał się górnikom, którzy w ramach strajku w 1983 roku zażądali zmiany nazwy na „Zabrze-Bielszowice”. W 1997 roku, po likwidacji zabrzańskiego fragmentu kopalni, wrócono do nazwy „Bielszowice”. Najciekawszym i najcenniejszym budynkiem na terenie zakładu jest, znajdujący się naprzeciw wejścia głównego, gmach sali zbiornej, łaźni i szatni łańcuskowej. Wzniesiony w latach 1905-06 obiekt został zaprojektowany przez budowniczego królewskiego Hemmana. Charakterystycznym elementem budynku jest wieża zegarowa przykryta spłaszczonym hełmem opartym o ośmioboczną podstawę. Wewnątrz budynku zachowała się piękna drewniana boazeria z motywem dębowych liści i rozbudowana empora. Interesujący wizualnie jest również masywny budynek ciepłowni, zlokalizowany tuż przy ulicy E. Kokota na wschód od sali zbiornej. Jego prosta tynkowana elewacja zyskała niesamowity nowoczesny wygląd poprzez dzielące ją pasy niewielkich okienek. W tle możemy zauważyć kopalniane szyby - te, które mają widoczne koła zamachowe są najstarsze. Aby dokładniej obejrzeć zabudowania wchodzące w skład kopalni możemy skręcić w znajdującą się nieopodal ulicę M. Chroboka.

5. Budynek dawnej dyrekcji

Naprzeciw wejścia głównego do kopalni, przy ul. E. Kokota 168, widzimy budynek dawnej dyrekcji bielszowickiego zakładu wydobywczego. To trzykondygnacyjny masywny obiekt o wyjątkowo wy-

szukanym portalem mieszczącym dwa otwory wejściowe. Portal zwieńczono tympanonem w formie wklęsło-wypukłego łuku, którego pole wypełnia wywodzący się z baroku ornament chrząstkowo - małżowinowy. Aby podkreślić ozdobny charakter portalu wysunięto go delikatnie względem lica muru i zwieńczono u samej góry trójkątnym naczółkiem. W jego centrum umieszczona została płasko-rzeźba, przedstawiająca symbole górnictwa.

6. Kościół

Kierujemy się w stronę ul. ks. J. Niedzieli i idziemy nią w dół. Po chwili docieramy do kościoła pw. św. Marii Magdaleny. Świąty-

nia powstała w 1883 r. w miejscu starego, istniejącego od 1613 r. drewnianego kościółka. Za projekt kościoła odpowiedzialni są pochodzący z Gliwic budownicz Philipp i mistrz ciesielski Traufeld. To stosunkowo skromna budowla, z ceglana elewacją ozdobioną wykonanymi w tynku dekoracjami w postaci gzymsu, zworników łuków okiennych i sterczyn w fasadzie głównej. W środku zachowała się kamienna chrzcielnica, pochodząca jeszcze ze starego kościoła.

7. Figura św. Jana Nepomucena

Na terenie skweru otaczającego kościół znajduje się ciekawa figura Jana Nepomucena. Święty ubrany jest w zwyczajowy strój kanonicki, na głowie ma biret, a prawą ręką podtrzymuje krucy-

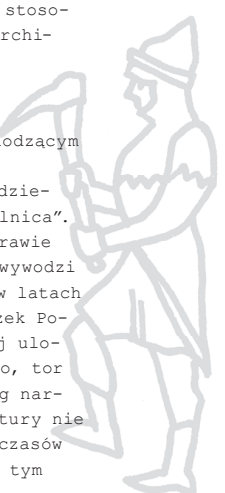
fiks. Figura pochodzi najpewniej z 1744 roku. Zastosowane środki wyrazu są dość skromne, co pozwala przypuszczać, że rzeźba została wykonana przez lokalnego artystę.

8. Osiedle robotnicze

Wracamy na ulicę ks. J. Niedzieli i podążamy nią w dół aż do skrzyżowania z ulicą Na Piaski. Tutaj po naszej prawej stronie położone jest niewielkie osiedle robotnicze. Składa się ono z sześciu budynków ulokowanych wzdłuż ulicy. Zostało wybudowane dla pracowników dozoru technicznego pobliskiej kopalni ok. 1905 roku. Obiekty mają zróżnicowaną formę dzięki zastosowaniu indywidualizowanego detalu architektonicznego i różnorodnych form dachów. Budynki posiadają tynkowane-ceglane elewacje. Zdobia je elementy wykonane z cegły (gzymsy, obramienia okienne) oraz z drewna – partie poddasza i szczyty budynków, opracowane w tzw. „konstrukcji szachulcowej”, szczególnie chętnie stosowanej przez niemieckich architektów.

9. Park „Strzelnica”

Za ostatnim budynkiem wchodzącym w skład kolonii skręcamy w prawo w ulicę Jasną i idziemy nią aż do parku „Strzelnica”. Zajmuje on powierzchnię prawie 15 hektarów. Nazwa parku wywodzi się od strzelnicy, którą w latach 1931–32 wybudował tu Związek Powstańców Śląskich. Później ulokowano tu basen, lodowisko, tor saneczkowy, a nawet wyciąg narciarski. Część infrastruktury nie dotrwała do dzisiejszych czasów z uwagi na występujące na tym

terenie szkody górnicze. Obecnie w parku znajduje się: amfiteatr z muszlą koncertową, plac zabaw, siłownia napowietrzna oraz specjalny tor do jazdy rowerem, tzw. pumptrack. Dominującymi gatunkami drzew są: robinie akacjowe, modrzewie europejskie, topole, klony oraz olchy.

10. Dwór Nowa Ruda

Wracamy na ulicę ks. J. Niedzieli i ruszamy nią na północ aż do samego końca. Następnie wchodzimy w ulicę Zajęczą i wędrujemy nią do dawnych zabudowań folwarku Dwór Nowa Ruda, wybudowanego jeszcze pod koniec XIX wieku

przez rodzinę Ballestremów. W latach powojennych został on zaadaptowany na PGR (Państwowe Gospodarstwo Rolne). Od 2010 roku budynki folwarku są siedzibą Muzeum PRL-u. Możemy tu zobaczyć m.in.: galerię socrealistycznych pomników, wystawy prezentujące przedmioty życia codziennego czasów PRL-u i stare samochody. Rudzkie muzeum warto jest odwiedzenia, szczególnie, że to jedyna taka placówka na Śląsku.

